

Essee

Löytyykö Bahtinin ajatuksia edelleen dialogisen perheterapian ja avoimen dialogin scenestä?

Aino Maija Rautkallio

TeM, pari- perheterapeutti VET, psykiatrian erikoissairaanhoitaja, EMDR- terapeutti, psykofyysinen hengitysterapeutti, työnohjaaja

"Koko todellisuus ei ole tyhjentävästi tämänhetkistä, sillä siihen sisältyy valtavana osana vielä piilossa oleva, ilmaisematon tuleva Sana."

Mihail Bahtin (1895–1975)

Alkusanat

Tämä kirjoitus syntyi muutamassa vuorokaudessa kesällä 2021. Olimme perheterapeuttikollegoideni ja ystäväni Eija-Liisa Rautiaisen ja Katarina Fagerströmin kanssa jälleen kerran kirjoitusretriitissä Tallinnassa, jossa jo perinteeksi muodostuneet keskustelut dialogisuuden olemuksesta jälleen virisivät ja virtasivat. Olin tällä kertaa pakannut mukaani Mihail Bahtinin Dostojevskin poetiikan ongelmia -teoksen siltä varalta, että saisin inspiraation ryhtyä kirjoittamaan Bahtinin ajatusten ja dialogisen perheterapian sekä avoimen dialogin hoitomallin suhteesta ennen ja nyt. Tämä pohdiskelu oli odottanut sopivaa aikaa jo kauan.

Niin se inspiraatio tuli ja kirjoitin yötä päivää. Luettuaan kirjoittamaani tekstiä, reflektoituaan sitä ja keskusteltuamme sen pohjalta yhdessä kirjoittajaystäväni kannustivat minua tarjoamaan kirjoitusta Perhe- ja pariterapialehteen. Näin rohkenin tehdä.

Bahtinin kirjan tyyli on runsas ja ryöppyävä ja tekstuuri on tiheänä vahvennuksista, sitaateista ja kursivoinneista. Samoja teemoja käsitellään yhä uudelleen ja uudelleen niitä syventäen ja laajentaen. Tempauduttuani tekstin virtaan käynnistyi odottamani vuoropuhelu Bahtinin Dostojevski-tutkielman ja omien avoin dialogi -ajatusteni välillä. Kirjoitukseni syöksysynnytyksen takia teksti ei sisällä viittauksia sivunumeroihin. Kun tekstiä oli jo syntynyt melkoisesti, tuntui olevan liian myöhäistä lähteä jäljittämään

niitä. Koska tämä kirjoitus ei väitäkään olevansa tieteellinen tutkielma, on vain toivottava, että lukijalle muodostuu kiinnostava kokemus Bahtinin ajatusten ja tämän tekstin kirjoittajan ajatusten välisen vuorottelun seuraamisesta. Lainausmerkkejä ja kursiivia olen käyttänyt suorissa lainauksissa, vahvennukset ovat omiani, mutta noudattavat Bahtinin kirjan henkeä.

Päädyin siihen, että en lisää kirjoitukseen julkaisua varten uusia näkökulmia tai lähteitä. Tein siihen joitain muutoksia päätoimittajilta saamieni arvokkaiden oikeinkirjoitukseen ja tekstin jäsentämiseen kohdentuvien ehdotusten pohjalta. Tekstini on siten sekä valmis hetken tuote että hyvin keskeneräinen ja toivottavasti sisällöltään loputtomiin kehkeytyvä. Niin kuin dialogi itse on.

Avaan vielä tuonnempana tekstissä tapaa, jolla lähestyn luonnehtimaani teemaa ja lähdeosteista. Jo nyt haluan kuitenkin korostaa, että en esiinny Mihail Bahtinin tuotannon ja laajan ajattelun asiantuntijana eikä kompetenssini riitä arvioimaan hänen painoarvoaan kirjallisuuden ja kulttuurin tutkijana. Kiinnostuin vain 30 vuotta sitten kuulemastani analogiasta Dostojevskin romaanitaiteen ja avoimen dialogin rakenneperiaatteiden välillä ja kirjoitan tässä tekstissä auki kolmen vuorokauden ajan käymääni intensiivistä vuoropuhelua Dostojevskin poetiikan ongelmia -teoksen kanssa.

Toivon tämän vuoropuhelun kaikessa keskeneräisyydessään voivan toimia uusien keskustelujen avauksena tai tietämättäni toisaalla jo käynnissä olevien keskustelujen repliikkinä dialogin syvimmän parantavan olemuksen ymmärtämisessä ja käsitteellistämässä.

Dialogi on aarteemme. Se on vaalittavinta, mitä meillä on.

Espoossa 27.2.2022

Bahtin ja avoimen dialogin alkuperäinen ajatus

Miten dialogi auttaa ja parantaa? Miten moniäänisyys toteutuu? Minkälaista elämää pitää elää ollakseen dialoginen psykoterapeutti ja ihminen? Miten systeemi synnyttää moniäänisyyden ja vaalii sen uusiutumista? Kumpi julistaa Väärän kuninkaan päivän, narri vai kuningas? Kumpi sen päättää? Mistä merkeistä aurinko aamulla noustessaan horisontista ja illalla laskiessaan taivaanrannan taakse tietää, että Väärän kuninkaan päivä on koittanut ja eletty?

Dialogi liitetään sanoihin, puhumiseen ja kuuntelemiseen. Moniäänisyys, polyfonia, vaikuttaa muokkautuneen synonyymiksi eri näkökulmien yhtäaikaiselle läsnäololle ja rinnakkaiselolle. Nämä määritelmät ovat vasta pintaa. Kun puhutaan dialogin ja polyfonian hoitavista ja eheyttävistä, elämää uudistavista voimista, puhutaan paljosta, paljosta muusta!

Bahtinin muotoilemana dialogin ja polyfonian sana kantaa sisällään koko elämän. Puhujien sisälle ja välille muodostuu kudelma täyteen merkityksiä. Koko todellisuus ei ole myöskään tyhjentävästi tämänhetkistä, vaan siihen sisältyy vielä piilossa oleva ilmaisematon tuleva sana. Vasta kuullessaan toisen sanan vastauksena omalleen se saavuttaa täyden merkityksensä.

Sana matkallaan ihmiseltä ihmiselle kuljettaa mukanaan äänensävyjä, kuulostelua, virittymistä, katsetta, hengitystä, puoleen kääntymistä, kohti kurottamista, vetäytymistä, epäröintiä ja intoa.

”Sana tulee valmiiksi vasta vastauksessa.”

Kerrotaan, että Keroputaan avoimen dialogin mallin eräs inspiraation lähde 1980-luvun aikoihin löytyy Mihail Bahtinin teoksesta Dostojevskin poetiikan ongelmia, sen polyfonian, dialogisuuden ja karnevalisaation ideoista. Olen onnekseni saanut olla mukana avoimen dialogin mallin kehittämisen ja soveltamistyössä ja osana dialogista liikettä aina 1990-luvun alkupuolelta lähtien ensin Espoossa Jorvin psykoosiryhmässä, sittemmin Keroputaalla ja Länsi-Pohjassa työnohjaajana sekä muissakin perhepsykoterapiaverkostoissa kouluttajana, psykoterapeuttina, kehittäjänä ja kirjoittajana. Meikin luimme aikanaan Jorvissa Bahtinia ja nyt, 30 vuoden kuluttua, tuntuisi avautuvan ammatillisesti ja mielensisäisesti sopivan moniääninen tila paneutua uudelleen ja ehkä aiempaa tarkemmin siihen, mitä Bahtin dialogista, polyfoniasta ja karnevalisaatiosta oikein kirjoittaa. Samalla voin kysellä ja ihmetellä, mitä alkuperäisille ideoille on tapahtunut ja mitähän niille nykyään kuuluu.

Koska en ole aikoihin sattunut osallistumaan tilaisuuksiin tai seminaareihin, joissa olisin kuullut viitattavan Bahtiniin puhuttaessa dialogista ja polyfoniasta psykoosien ja kriisien hoidossa, päätän lukea läpi koko Dostojevskin poetiikan ongelmia -teoksen avoin dialogi hoitomalli -silmälasi päässä. Lukiessani poimin tekstistä niitä ajatuksia ja ideoita, joiden tunnistan – tai olen tunnistanut – liittyvän avoimen dialogin malliin ja dialogiseen työtoteeseen sekä polyfonisen, moniäänisen tiimin toimintaan.

Lukiessani kyselen, ovatko Bahtinin ideat omien havaintojeni ja kokemusteni näkökulmasta vielä matkassa vai jo pudonneet tien varsille ja kierineet ojiin tai joutuneet lasivitriineihin muiden muistoesineiden joukkoon. Onko Bahtinin ajattelua mukana tai miten sitä on

mukana, kun alamme koulutuksissa määritellään dialogia ja polyfoniaa? Kyselen myös, onko dialogisuuteen ja polyfoniaan elementaarisesti kuuluva karnevaalietos edes teoreettisesti mukana, kun puhutaan dialogisuuteen perustuvasta terapiasta. Onko se mukana myös organisaatiotasolla ja erityisesti johtamisessa?

Tämän tekstin kirjoittaminen on nöyrä pyrkimykseni tunnistaa joitain prinssiippejä siitä, mitä Mihail Bahtinin tutkimukset Dostojevskin romaanitaiteesta ovat aikanaan tarjonneet avoimen dialogin idean ja mallin synnylle ja dialogiselle liikkeelle. Lisäksi kirjoitan auki joitain huomioitani Bahtinin ajatuksista Dostojevskin romaanihenkilöiden kriisiajan elämästä ja näiden näkökulmien analogiasta kriisihoidon näyttämöllistämässä.

Bahtinin kirjoittama kirja on mahdottoman vaikealukuinen, vaikkakin suunnattoman inspiroiva, suorastaan lumottu. Mainittakoon, että olen myös teatteritieteen maisteri ja tutkintoon liittyvässä pro gradussa soveltanut Bahtinin formuloimia karnevaalisaation ja polyfonian rakenneperiaatteita dramaturgisten loppuratkaisujen konventioiden tunnistamiseksi. Bahtin on siis kulkenut matkassani sekä psykoterapian tekemisen että taiteen tutkimuksen yhteyksissä. Koska Bahtin on semiootikko ja kirjallisuuden tutkija ja hänen tutkimuskohteensa on Dostojevski ja Dostojevskin luomat fiktiiviset maailmat ja fiktiiviset henkilöt, minun on tätä kirjoittaessani muistettava, että analogian tekemisessä fiktiosta faktuaaliseen maailmaan on haasteensa ja riskinsä. Tässä yhteydessä fiktion ja sen tutkimisen maailmassa sanan ruumiillisuus, josta dialogisessa hoitokulttuurissa enenevässä määrin nykyään puhutaan ja jota tutkitaan, on pääosin sivuutettu. Tämänkin huomioiden otan mielelläni riskin ja tutkailen tätä kiinnostukseni jo kauan sitten herättänyttä analogiaa. Katsotaan, mitä tapahtuu.

Mihail Bahtin ja Fjodor Dostojevski

Venäläisen kirjallisuuden professori Erkki Peuranen esittelee Mihail Bahtinin (1895–1975) elämää ja ajattelua teoksen Dostojevskin poetiikan ongelmia (1991) esipuheessa: Bahtin oli venäläinen semiootikko ja kirjallisuudentutkija, joka tutki erityisesti murrosaikojenkirjallisuutta, ranskalaista kirjailijaa Francois Rabelaisia, jolta paljasti **karnevalisaation** ja venäläistä kirjailijaa Fjodor Dostojevskiä, jonka tuotanto paljasti hänelle uudenlaisen ihmisenä olemisen mallin, **polyfonisen** eli moniäänisen. Kolmantena Bahtinin ajattelun peruselementtinä voidaan mainita inhimillisen kanssakäymisen, tiedon, ymmärtämisen ja totuuden **dialogisuus**. Bahtinin elämänvaiheet sisälsivät vakavaa sairastelua ja karkotustuomion 1929. Palattuaan karkotuksesta hän teki erilaisia opetustöitä tutkijantyön ja kirjoittamisen ohella. Hänestä tuli vuonna 1961 Venäjän ja maailmankirjallisuuden laitoksen johtaja, mutta terveydentilan heikennyttyä hän vetäytyi

eläkkeelle vuonna 1969 ja muutti takaisin Moskovaan, jossa asui kuolemaansa saakka vuoteen 1975.

Fjodor Dostojevski (1821–1881) oli venäläinen kirjailija, jota pidetään yhtenä romaanitaiteen suurista klassikkokirjailijoista. Hän oli myös filosofi, esseisti ja toimittaja. Hänen tunnetuimpia teoksiaan ovat muun muassa Rikos ja rangaistus, Idiootti, Riivaajat ja Karamazovin veljekset.

Peurasen mukaan Bahtin piti Dostojevskiä yhtenä suurimmista taiteellisen muodon uudistajista, jonka kuvaa luoneen aivan uuden taideajattelun muodon. Tätä Bahtin nimittää tietyin varauksin polyfoniseksi. Bahtin arveli, että Dostojevski loi maailmasta uuden taiteellisen ajattelun mallin, jossa monet vanhan taiteellisen mallin perustekijät on perinpohjaisesti uudistettu. Bahtin kertoi yrittävänsä jäsentää tätä uudistustyötä kirjassaan Dostojevskin poetiikan ongelmia, jonka ensimmäisen version hän julkaisi vuonna 1929. Tämä teksti pohjautuu toiseen, uudistettuun painokseen vuodelta 1963, jonka venäjänkielisestä alkuteoksesta ovat suomentaneet Paula Nieminen ja Tapani Laine.

Bahtin määritteli tutkimuksensa tehtävän olevan Dostojevskin poetiikan ainutkertaisen omaperäisyyden selvittämisen, Dostojevskin Dostojevskissä osoittaminen. Hänen tutkimustensa löydös on, että Dostojevski loi aidon polyfonian.

Inhimillisen tietoisuuden dialogista luonnetta Bahtin piti seurauksena sen avoimuudesta, ehdottomasta päättymättömyydestä ja ratkaisemattomuudesta. Päättymättömyys on polyfonian keskeisiä piirteitä ja myös ongelmia, joista tuonnempana lisää. Niin kauan kuin ihminen on elossa, hän elää siitä ja siksi, ettei ole sanonut viimeistä sanaansa.

Polyfonia

Polyfonian käsite liittyy kiinteästi Bahtinin ajatuksiin kielestä. Se korostaa kolmannen osuutta dialogissa; se tapahtuu ikään kuin taustalla olisi näkymättömänä ymmärtäjänä toimiva kolmas: sana, joka ”tahtoo aina tulla kuulluksi”. Sana on yksilöiden välistä ja laadultaan päättymätöntä. Sana totuuden saavuttamisen välineenä, sen dialogisissa muodoissa, luo pohjaa polyfonialle. Ihmisessä on aina jotain, minkä vain hän itse voi löytää itsetietoisuuden ja sanan vapaassa aktissa ja mikä ei ole ulkopuolisen aktin esineellistettävissä.

Bahtin ei erota abstraktia tieteellistä ajattelua muusta inhimillisestä toiminnasta. Ajatus on teko, joka liittyy siihen maailmaan, jota tutkitaan ja tiedostetaan. Jokaisen teon, ajatuksen jälkeen maailma on uusi, ennen kokematon. Polyfoninen romaani, joka ratkoo ihmisen ja inhimillisen elämän perimmäisiä kysymyksiä, edellyttää Bahtinin mukaan jonkinlaista osallisuutta salaperäiseen ja mysteeriseen, jotka se kokee maailman universaalina ja yleisinhimillisenä tiedostamisena. Polyfoniassa eteen nousevia kysymyksiä ei voida ratkoa lopullisesti tämänhetkisen tietomme valossa.

Polyfonisen romaanin genreä Bahtin luonnehtii vakavanaaurulliseksi, missä kuvaus tapahtuu "ilman eepistä ja traagista välimatkaa, tuttavallisessa kontaktissa". Tämän tyyppisille lajeille on ominaista korostettu epävirallisuus ja epädogmaattisuus, totuuden ja inhimillistä totuutta koskevien ajatusten ymmärtäminen luonteeltaan dialogisina.

Dostojevskin taiteellisen näkemisen peruskategoria ei ollut kehitys vaan rinnakkaiselo ja vuorovaikutus. Hän näki ja ajatteli maailmansa etupäässä tilassa, ei ajassa. Maailmasta perille pääseminen tarkoitti Dostojevskille sen sisältöjen kehittämistä samanaikaisiksi ja niiden välisten suhteiden ymmärtämistä yhdessä silmänräpäyksessä. Jokaisesta yhden ihmisen sisäisestä ristiriidasta Dostojevski pyrki tekemään kaksi ihmistä dramatisoidakseen tilassa so. samanaikaisesti olevat sisäiset ristiriidat. Näiden ihmisten sisällä oli edelleen omat ristiriitansa.

Moniäänisyys on siis Dostojevskin tuotannon olennaisin piirre. Tähän teesiin on Bahtinin mukaan päätyneet suurin osa Dostojevskin poetiikan tutkijoista, joihin hän tekstissään perusteellisin lähdetiedoin viittaa. Dostojevskin polyfonisessa rakenteessa jokaisella äänellä on poikkeuksellinen autonomia ja täysiarvoisuus. **Yksikään hahmo ei ole olemassa korostaakseen ja vähentääkseen toista hahmoa, vaan omana itsenäisenä henkilönään sisältäen itsessään omat ristiriitaisuutensa.** Tämä polyfonian formulaatio on omasta mielestäni avonaisin ovi ilmiön ymmärtämiseen. Kukaan ei ole köyhä siksi, että toinen vaikuttaisi rikkaammalta, lihava siksi, että toinen vaikuttaisi laihemmalta tai tyhmä siksi, että toinen vaikuttaisi älykkäämmältä, vaan kukin on se mikä on sisäisine ristiriitoineen ja vuorovaikutuksessa toinen toistensa kanssa. Dostojevskistä kerrotaan, että hän itsekkin odotti jännittyneenä ja kiinnostuneena, mihin hänen luomiensa absoluuttisen vapaiden henkilöiden ideologinen ja eettinen konflikti loppujen lopuksi johtaa.

Dostojevskin polyfoninen taiteellinen ratkaisu nousee Bahtinin mukaan Dostojevskin kyvyttömyydestä mennä ideologisesti kummallekaan puolelle, hänen horjumisestaan vallankumouksellisen, materialistisen sosialismin ja konservatiivisen uskonnollisen maailmankatsomuksen välillä, epäröinneistä, jotka eivät johdattaneet häntä lopulliseen ratkaisuun. **Ratkaisu oli taiteellinen muotoperiaate, ei sisällöllinen konsensus.** Juuri Dostojevskin haavoittuvuus ja heikkoudet loivat optimaaliset ehdot polyfonisen romaanin

luomiselle, ”sille ennenäkemättömälle äänien vapaudelle”, Dostojevskin polyfoniassa. Sekä aikakausi konkreettisine ristiriitoinen, että Dostojevskin ”biologinen ja sosiaalinen” persoonallisuus ja hänen epilepsiansa ja ideologinen kaksijakoisuutensa ovat jo pitkään olleet menneisyyttä. Silti polyfonian uusi rakenneperiaate, jonka Dostojevski keksi näillä ehdoilla, on säilyttänyt ja säilyttää Bahtinin mukaan taiteellisen merkityksensä kaikkien tulevien aikakausien toisenlaisissa oloissa.

Polyfoniasta hoitokontekstissa

Polyfoniaa tai moniäänisyyttä ehdotetaan nykyään hoitoverkostoissa työmalliksi, mutta se määritellään aika kapeasti ja kepeästi erilaisten näkökulmien yhtäaikaiseksi läsnäoloksi. Sivuuutetaanko tällöin avoimen dialogin alkuperäinen idea ja polyfonian sisällään pitämä hämmennys, jopa kärsimyksen kokemukset tai sisäisen eksyksissä olon tuntemukset ja kapeutetaanko samalla ”äänien vapautta”?

Mikä sitten erottaisi polyfonisen keskustelun muuta keskustelusta? Edellyttääkö polyfonia osallistujien elämistä hämmingissä ja kärsimyksessä?

Jokaisen äänen tulisi olla täysiarvoinen ja jokaisen hahmon sisältää omat ristiriitansa. Vakavien kriisien ja psykoosien ympärillä käytävien dialogien myötä ilmentyvät ristiriidat ulkoiseen maailmaan sopeutumisen ja sisäisen maailman kokemisen, lohdun vastaanottamisen ja eriytymisen tarpeen, muiden toden ja oman toden välillä. Näitä samankaltaisia ristiriitoja kokevat niin asiakkaat kuin ammattilaiset. Dialogia käyvän ja sitä ylläpitävän ammattilaisen pyrkimys ja taito on kuunnella, vastaanottaa ja sanoittaa erilaisia näkemyksiä ja mahdollisia ristiriitaisuuksia sekä kannatella ja rohkaista kriisissä olevan perheen tai suvun haparoivasti syntyvää sanoitusta niiden ympärillä. Kuulluksi tuleminen ja omien sanojen löytyminen ovat ratkaisuja merkityksellisempää. Ne kun syntyvät ajallaan.

Tulee mieleen aikanaan Jorvin psykoosityöryhmässä toteutunut hoitokokous, jossa puhuttiin skitsofreniasta yhtenä vaihtoehtoisena selityksenä yhden perheenjäsenen oireille ja perheen vuorovaikutukselle. Koska hoitoryhmän yksi jäsen oli estynyt osallistumasta tähän keskusteluun, toinen jäsen esitteli poissaolevan käsitystä skitsofreniasta kertoen samalla edustavansa itse monin tavoin toisenlaista käsitystä. Hän sanoitti myös kokemansa ristiriidan asian äärellä. Hoitoryhmän moniääninen dialogi avasi potilaalle ja perheelle mahdollisuuden omiin sanoihinsa, omien ristiriitaisuuksiensa sanoittamiseen. Edellä kerrottu kuvastaa, miten esimerkiksi sana skitsofrenia voi edustaa toiselle tietoon pohjautuvaa ymmärrystä tai selitystä sairaudesta, toiselle lopullista tuomiota, kolmannelle

se merkitsee vuorovaikutusilmiötä. Yhdelle sana määrittelee itsen, toiselle toisen, kolmannelle suhteen.

Sisäisten ja ulkoisten ristiriitojen tunnistamisesta ja arvostamisesta ratkaisuihin pyrkimistä arvokkaampana jaettuna ja kannateltuna kokemuksena syntyy ymmärtääkseni polyfonisen tiimin ja dialogisen hoidon perusta.

On siis välttämätöntä olla perillä polyfonian alkuperäisen idean tuskallisista syntyhämäristä, ettei vain synny käsitystä sen helppoudesta sovellettaessa sitä hoidollisiin vuorovaikutustilanteisiin. Epävarmuuden sieto menetelmänä avoimen dialogin mallissa nousee yhtäältä tästä tukaluudesta tietää, mihin suuntaan pitäisi valinnoillaan edetä. Kun ei voi tietää varmasti, on kuunneltava toisia ja kestettävä olla yhteydessä erilaisiin sisäisiin ja ulkoisiin ääniin ja yritettävä tunnistaa niitä sisäisessä puheessa ja sanottaa niitä ulkoisessa. Kun ei voi tietää, on jatkettava dialogia.

Avoimen dialogin mallin perustalla työskennelleenä psykoosityöryhmän perheterapeuttina kokemukseni on, että moniäänisyyden olemuksessa tulisi aina säilyä jotain hieman vaikeaa. Sen ei tulisi muuttua metodiksi, joka voidaan toteuttaa helposti. Samalla kuitenkin sen rakenneperiaatteiden olisi oltava jokaisen dialogisen hoitoverkoston ammattilaisen ylläpidettävissä. Tämä voi toteutua ainoastaan yhdessä tekemällä ja puhumalla, jakamalla epävarmuutta ja löytämällä toivoa hetkistä, jolloin yhteinen ymmärrys hetkittäin syntyy. Kysynkin, onko avoimen dialogin mallissa ja laajemmin dialogisissa hoitokäytännöissä edelleen sisäänrakennettuna polyfoniaan elementaarisesti kuuluva terapeutin hämmennys, tila eksyksissä ololle ja jopa tuntuma henkilökohtaisesta kärsimyksestä? Onko alkuperäisen idean mukaisesti dialogiin osallistujien sisäiselle dialogille tilaa ja aikaa? Vai onko polyfonia kutistunut sarjaksi erilaisia näkökulmia, häiritsemättömiä ja vaarattomia huomioita? Onko kiirehdittävä ratkaisuihin?

Kun karnevaalimaailma rantautuu kliniseen todellisuuteen

Bahtin kirjottaa siitä, miten klassisen antiikin lopulla ja hellenismien kaudella muodostui ja kehittyi monia toisistaan poikkeavia kirjallisuuden lajeja, joita yhdistää sisäinen sukulaisuus ja niitä kutsuttiin antiikissa vakavanaurullisiksi. Ne asetettiin tragedian, eepoksen ja historiallisen draaman vastakohdiksi ja niitä yhdistää yhteys karnevalistiseen kansanperinteeseen. Karnevaalin olemus ja syvimmat juuret ovat ihmisen muinaisessa rakenteessa ja ajattelussa ja sen kehityksen tausta luokkayhteiskunnassa. Karnevaalin lähtökohta on nurinpäin käännetty maailma, jossa virallinen kulttuuri ja karnevalisoitu kulttuuri asettuvat joksikin aikaa vastakkain. Karnevaalinauru voi kyseenalaistaa

vallitsevat käsitykset, pyhä muuttuu maalliseksi ja yhteisön normaalit konventiot rikotaan. Karnevaalihenki eli naurukulttuuri tunkeutuu arkipäivään, kun itsestäänselvyyksiä halutaan kyseenalaistaa. Karnevaali on rituaaliluonteinen näytelmämuoto ja sen erilaisia variaatioita esiintyy eri aikoina ja eri kansoilla. Karnevaalin muoto on monimutkainen ja vaikeasti kuvattavissa. Se voidaan transponoida eri tavoin eri yhteyksiin. Karnevaalin transponointia kirjallisuuden kielelle nimitetään kirjallisuuden karnevalisaatioksi.

Karnevaalimaailmankuvan kategorioita ovat vapaan tuttavallinen kontakti, jossa sana ja ele vapautetaan hierarkiasta, eksentrisyys, aistimuksellisuus, epäsäätisyys, profanointi, karnevaalin näytös eli karnevaalikuninkaan kruunaus ja väärän kuninkaan päivä ja kruunun riisto. Kruunaus ja kruunun riiston rituaalitoimitus perustuvat karnevaalimaailmankuvan ytimeen; vuorottelun ja muutosten, kuoleman ja uudistumisen paatokseen. Ne ilmaisevat kaiken vallan ja aseman iloista suhteellisuutta. Kruunattava on todellisen kuninkaan antipodi, narri tai orja.

Karnevaalikuva pyrkii kattamaan ja yhdistämään itseensä kehityksen molemmat ääripäät ja antiteesin molemmat jäsenet: syntymän ja kuoleman, nuoruuden ja vanhuuden, yläpuolen ja alapuolen, kehumisen ja solvauksen, traagisen ja koomisen, väitteen ja sen kumoamisen ja niin edelleen. Vastakohtat kohtaavat toisensa, katselevat toisiaan, heijastuvat toisistaan, tuntevat ja ymmärtävät toisensa. Viha elää rakkauden rajalla, usko ateismin, ylevyys lankeemuksen ja siveys himokkuuden, puhtaus rikoksen rajalla. Koska polyfonian periaatteessa kaiken täytyy heijastua kaikessa ja kohdata kaikki, tarvitaan karnevaalin vapaus ja vapaan tuttavallinen konseptio. Karnevalisaatio teki mahdolliseksi dialogin avoimen rakenteen, antoi mahdollisuuden siirtää ihmisten sosiaalinen vuorovaikutus hengen ja älyn korkeimpaan sfääriin, monologisesta maailmasta dialogiseen. Yksikään omana itsenään pysyvä ihminen ei tule toimeen ilman toista tietoisuutta. Ihminen ei Bahtinin kuvaamana Dostojevskin taiteellisen rakenneperiaatteen mukaan koskaan löydä täydellisyyttä pelkästään itsestään.

Karnevaalimaailmankuvalla on valtava elämää luova ja uudistava voima ja sen elinvoiman kuvataan olevan ehtymätön. Vakavanaaurullisten lajien ensimmäinen erityispiirre on niiden uusi suhde todellisuuteen, ajankohtainen nykyhetki ja (karkean) tuttavallinen kontakti. Vakava-naurullinen genre ei nojaudu perimätietoon ja kokemukseen vaan vapaaseen kekseliäisyyteen. Suhde perinteisiin ja perimätietoon on kriittinen ja kyynisen paljastava. Kolmas piirre on monityylyisyys ja moniäänisyys. Genre hylkää tragedian korkean retoriikan ja se yhdistää korkean ja alhaisen. Karnevaalikuvassa keskiössä on ambivalenttisuus ja nauru. Nauru redusoituu ajan myötä, mutta jälkiä maailmaa taiteellisesti organisoivan ja valottavan ambivalentin naurun työstä on löydettävissä Dostojevskin romaaneista. Erityisesti karnevaalinaurun jäljet löytyvät romaanien tekijän perimmäisessä asemassa; se sulkee pois kaiken yksipuolisuuden, dogmaattisen vakavuuden eikä anna minkään

näkökulman tai elämän ääripään absolutisoitua. Kaikki ainekset Bahtinin mukaan löytyvät dialogista.

Karnevaalin maailmankuva ei myöskään tunne päätepidettä vaan suhtautuu vihamielisesti jokaiseen peruuttamattomaan loppuun; **jokainen loppu on aina uusi alku**. Karnevaalikuvat syntyvät aina uudelleen ja uudelleen.

Dostojevskin romaanien kathartista erityisluonnetta ja siis päätäntää kuvataan ainakin psykoositerapiapiireissä jo klassikoksi muodostuneella Bahtin-sitaatilla: **”maailmassa ei ole tapahtunut vielä mitään peruuttamatonta, maailman viimeinen sana ja viimeinen sana maailmasta on vielä sanomatta, maailma on avoin ja vapaa, kaikki on vielä edessäpäin ja tulee aina olemaan edessäpäin”**. Ambivalenssin karnevaalinaurun puhdistavan merkityksen Bahtin toteaa olevan täsmälleen samanlaisen.

Dostojevskin romaaneissa kaikki suuntautuu vielä sanomattomaan ja ennalta ratkaisemattomaan ”uuteen sanaan”, kaikkien odottaessa jännittyneinä tätä sanaa. Tekijä ei sulje sen tietä yksipuolisella ja yksimerkityksisellä vakavuudellaan.

Karnevalisaatio ei ole ulkoinen ja muuttumaton kaavio, joka asetettaisiin valmiin sisällön päälle, vaan erittäin joustava taiteellisen näkemisen muoto, joka antaa mahdollisuuden keksiä uusia ja aiemmin näkemättä jääneitä asioita. Sen avulla Dostojevski sai Bahtinin näkemyksen mukaan mahdollisuuden tunkeutua ihmisen ja ihmisten välisten suhteiden syvimpiin kerroksiin ja paljastaa inhimillisen ajattelun ambivalentti ja päättymätön luonne. Ihmiset, heidän tekonsa ja ideansa murtautuvat hierarkkisista ympyröistään ja alkavat törmätä toisiinsa karnevalidialogin tuttavallisessa kontaktissa.

Ollakseen dialoginen ja polyfoninen vuorovaikutushoidon tulisi siis pohjautua yhteistoiminnallisuuteen ja purkaa jatkuvasti sellaista hierarkiaa, joka ei kyseenalaista itseään- tai rakentavammin sanottuna vaalia sellaista vallankäyttöä, joka kyseenalaistaa itsensä jatkuvasti. Mieleeni palautuu psykoosiryhmässä toteutettu hoitokokous, jossa psykiatri, jolla oli valtaa kirjoittaa potilaalle lähete pakkohoitoon, sanoi lähtevänsä keittelemään kahvia kaikille, jotta muu hoitoryhmä, potilas ja erityisesti hiljan valmistunut mielenterveyshoitaja, jolla oli hyvä kontakti potilaaseen, saavat aikaa keskustella eri hoitovaihtoehdoista yhdessä perheen kanssa. Yhteisen keskustelun myötä päädyttiin lopulta siihen, että potilas lähtee kotiin perheen kanssa ja unilääkettä tai rauhoittavaa lääkettä saavat kaikki muut perheenjäsenet, paitsi potilas. Hän arveli nukkuvansa, jos muut rauhoittuvat. Joimme yhdessä lääkärin keittelemät kahvit ja perhe lähti kotiin. Niin myös tapahtui, kuten potilas arveli, uni tuli kaikille. Tästä muun muassa lienee kysymys, kun karnevalimaailma rantautuu psykiatrian kliiniseen todellisuuteen; juuri valmistunut hoitaja, jolla oli hyvä suhde potilaaseen, oli merkityksellisemmässä roolissa päätöksenteon

hetkessä, kuin lääkäri, jolla oli virallista valtaa ja huomattavan paljon oppineisuutta alalta. Ja perhe sai lääkettä, jotta potilaaksi nimetty rauhoittui nukkumaan. Tähän perustuu ymmärrykseni mukaan myös avoimen dialogin hoitomallin sekä dialogisen perheterapian perustavanlaatuisen periaatteen eli ”potiloitumisen” ehkäiseminen. Kun kriisi hoidetaan alusta alkaen perheen kanssa dialogisesti, asettuvat suhteet hoidon keskiöön, eivätkä yhden perheen jäsenen oireet.

Kriisi, murros ja kynnyks

Dostojevski ei kuvaa Tolstoin lailla sankarien kuolemaa vaan heidän elämänsä kriisejä ja murroksia. Kriisi on Dostojevskin romaanitaiteen keskeinen tapahtuma ja **kriisiaikaa eletään aina kynnyksellä tai toreilla, ei milloinkaan asutussa sisätilassa, huoneissa tai saleissa**. Niissä eletään elämäkerrallista aikaa, jossa synnyttään, eletään lapsuus ja nuoruus, mennään naimisiin, synnytetään lapsia, vanhetaan ja kuollaan. Dostojevski hyppää tutun, järjestyneen, kestävän, kynnyksiltä kaukaa sijaitsevan, talojen, asuntojen ja huoneiden sisätilan yli, koska sitä elämää, jota hän kuvaa, ei eletä saleissa.

Kynnyksellä ja torilla on mahdollista vain kriisiaika, jossa silmänräpäys on yhtä pitkä kuin vuodet, vuosikymmenet tai biljoona vuotta. Näin avoimen dialogin paikka on kriisiajassa perheen kynnyksellä, nykyhetkessä. Ollakseen auttavaa dialogisuuden ei tarvitse sisältää elämäkerrallisia juonellisia aineksia eikä asettua saleihin. Tämä tarkoittaa avoimen dialogin hoitokokouksen voivan toteutua ilman perusteellista anamneesista haastattelua ja hoitoprosessi voi toteutua ilman ajatusta tutkimusjaksosta ja pitkästä liittymisvaiheesta. Kynnyksellä työskennellään tässä ja nyt, näissä suhteissa, teoissa ja tapahtumissa. Bahtinin tarkoittamassa polyfonisessa todellisuudessa ei ole paikasta ja tilanteesta toiseen ja toimijoista riippumatta syntyviä sosiaalisia rakenteita, vaan kussakin tilanteessa luodaan joka kerta ainutkertainen kieli ja kohtaaminen, missä kunkin osallistujan sosiaalinen merkitys tai identiteetti rakentuu. Kaikkien ”sankarien” sanoma on totta ja yhtä painavaa ja päätöksen syntyvät yhteisessä keskustelussa.

Sankari, sana ja dialogi

Dostojevskin ajattelussa sankari (siis oikeastaan kirjailijan luoma hahmo) on täysiarvoisen sanan kantaja eikä mykkä, äänetön tekijän sanan objekti. Tekijän ajatus sankarista on ajatus sanasta. Koko romaanin konstruktiossa tekijä ei puhu sankarista vaan sankarin kanssa puhutellen tätä dialogisesti. Vain dialoginen osallistuva asenne ottaa vieraan sanan todesta

ja kykenee lähestymään sitä toisena näkökulmana. Vain sisäisesti dialogiseksi virittyneenä minun sanani pääsee tiiviiseen kanssakäymiseen vieraan sanan kanssa, mutta ei kuitenkaan sulaudu siihen, ei niele sitä eikä häivyttä sen merkitystä, vaan säilyttää sen itsenäisenä sanana.

Bahtin sanoo, että kiihkeässä merkityssuhteessa välimatkan säilyttäminen ei ole mikään helppo tehtävä. Ei olekaan, sanon minäkin, mutta sen vaikeuden voittaminen on välttämätöntä, kun ollaan dialogissa. Hoidollisessa dialogissa on tarpeen osata maadottua ja hengittää. Vain säädeltynä voi olla dialoginen. Muu on monologia.

Polyfoninen romaani on läpikotaisin dialoginen ja Bahtin avaa tämän kuvaamalla kaikkien elementtien suhteiden olevan dialogisia ja asetetun kontrapunktisesti toistensa vastakohdiksi. Dialogisten suhteiden kuvataan olevan paljon laajemman ilmiön kuin dialogin repliikkien välisten suhteiden. Lopulta dialogi tunkeutuu romaanin jokaiseen sanaan, jokaiseen eleeseen, sankarin (so. hahmon) jokaiseen ilmeeseen ja tekee siitä moniäänisen.

Dialogien ja tapahtumien päättymättömyys ohjaa polyfonisen romaanin sankareita inhimillisen vapauden lähteille, koska "elävää ihmistä ei saa muuttaa ulkopuolisen lopullisen tietämyksen äänettömäksi, tahdottomaksi ja voimattomaksi kohteeksi". Koska ihminen ei ole koskaan yhteneväinen itseensä nähden, hän voi aina astua rajojensa ulkopuolelle ja siten osoittaa vääräksi hänet esineellistävän ennalta annetun käsityksen itsestään. Yksilön todellinen elämä on dialogisen syventymisen saavutettavissa. Ainoastaan siinä yksilö avautuu vapaasti ja vastavuoroisesti.

Bahtinin teesi on, että dialogiset suhteet eivät ole lingvistisiä. Mutta samanaikaisesti niitä ei voi irrottaa sanasta, kielestä konkreettisena kokonaisilmiönä. Kieli elää vain käyttäjiensä dialogisessa kanssakäymisessä. Dialoginen kanssakäyminen onkin **kielen elämän** aito sfääri. **Dialogiset suhteet menevät läpi koko kielen elämän ja sana on luonteeltaan dialoginen.** Sana on lausuma, jolla on tekijä ja jokaisella lausumalla on tekijänsä, jota kuunnellaan lausumassa sen luojana. Tämän reaalisen tekijyyden muodot voivat olla hyvin erilaisia. Jokin teos voi olla kollektiivisen työn tulos, se saattaa syntyä sukupolvien työn tuloksena. Mutta siinä on kuultavissa luova tahto ja tietty kanta, johon voi reagoida dialogisesti. Dialoginen reaktio personifioi jokaisen lausuman, johon joku toinen reagoi. Dialogiset suhteet (myös puhujan suhde omaan sanaansa) ovat metalingvistiikan kohde.

Dostojevskin teoksissa ei ole Bahtinin mukaan lopullista ratkaisevaa kerta kaikkiaan määrittelevää sanaa. Siksi ei ole myöskään sankarin kiinteää hahmoa, joka vastaisi kysymykseen "kuka HÄN on?" On vain kysymykset "kuka MINÄ olen?" ja "kuka SINÄ

olet?” Nämä kysymykset kuuluvat keskeytymättömässä ja päättymättömässä sisäisessä dialogissa.

Sankarin sanaa ja sankaria koskevaa sanan määrittävät avoimet dialogiset suhteet itseen ja toisiin. Tekijän sana ei voi ulottua sankariin kaikkialta, sulkea ja rajata häntä ja hänen sanaansa ulkoapäin. Se voi vain puhutella häntä. Kaikki määritykset ja näkökulmat nielee dialogi, joka muuttaa ne rakennusaineekseen.

Tulee mieleen tehdä analogia tekijän so. kirjailijan ja vanhemman välille. Vanhempi ei voi enää lapsensa syntymän jälkeen määritellä tätä ulkoapäin vaan olla vain dialogissa hänen kanssaan. Sen tiedetään edellyttävän, että vanhemmalla on suhde oman sisäiseen maailmaansa, että hän on itse olemassa itselleen. Reflektiivisen kyvyn ja mentalisaatiokyvyn kehittyminen onkin keskeinen dialogisuuden ja laajemmin kaiken terapeutin toiminnan päämäärä.

Bahtin näkee, että Dostojevskin sankarin itsetietoisuus on kauttaaltaan dialoginen; se kääntyy kaikessa ulospäin, suuntautuu puhuttelemaan itseään, toista ja kolmatta. Ilman tätä elävää suuntautumista toisiin häntä ei ole olemassa itselleenkään. Dostojevskin ihminen on puhuttelusubjekti. Hänestä ei voi puhua, voi vain kääntyä hänen puoleensa. Ne ihmissielun syvyudet, joiden kuvaamisen Dostojevski katsoi päätehtäväksi realismilleen sanan korkeimmassa merkityksessä, avautuvat vain dialogissa. Bahtinin teesi on, ettei sisäistä ihmistä voi tavoittaa muutoin kuin puhuttelemalla häntä dialogisesti. Sisäistä ihmistä voi kuvata vain kuvaamalla häntä vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa.

Dialogissa ihminen ei vain ilmaise itseään ulospäin, vaan vasta muotoutuu siksi, mitä on, ei vain toisille vaan myös itselleen. **Kun dialogi päättyy, kaikki päättyy.** Siksi dialogi ei itse asiassa voi päättyä eikä sen pidäkään päättyä. Romaanissa se on dialogin päättymättömyyttä, joka ensin esiintyi sen noidankehänä. Dialogin potentiaalinen äärettömyys ratkaisee Dostojevskin ideassa kysymyksen siitä, ettei tällainen dialogi voi olla juonellinen sanan ankarassa merkityksessä, sillä juonellinen dialogi pyrkii loppuun yhtä välttämättömästi kuin itse juonellinen tapahtumakin, jonka osa se on. Dialogi on Dostojevskillä juonen ulkopuolella, vaikka valmisteleekin sitä. Dostojevskillä dialogin perusskeema on hyvin yksinkertainen; ihminen on vastakkain ihmisen kanssa, kuten minä ja sinä. Ihmisen elämän juonellisella puolella on hänen roolinsa elämässä ja elämän tapahtumat. Dialogin repliikit leikkaavat sankarin sisäisen dialogin repliikkejä, sointuvat yhteen tai resonoivat niiden kanssa. Ideoiden, ajatusten ja sanojen tietty kokonaisuus johdetaan muutamista toisiinsa sulautumattomista äänistä, jotka kuulostavat jokaisessa erilaisilta. Kohteena ei ole ideoiden kokonaisuus sinänsä vaan teeman johtaminen näissä moninaisissa erilaisissa äänissä. Tämä on niiden kumoamaton moniäänisyys ja eriäänisyys.

Romaanin ja hoidon päättämisestä

Dostojevskin oli Bahtinin ja toisen tutkijan Sklovskin mukaan vaikeaa päättää kertomuksia. Kyse ei ollut ajan puutteesta vaan siitä, että koska *”niin kauan, kuin teos pysyi monitasoisena ja moniäänisenä, niin kauan kuin ihmiset siinä vielä kiistelivät, pysyi epätoivo ratkaisun puuttumisesta loitolla”*. Romanin loppu merkitsi Dostojevskille Bahtinin mukaan uuden Babylonin tornin luhistumista.

Tästä havainnosta nousee huomioni ja kokemukseni avoimen dialogin periaatteilla toteuttavien hoitojen päätännän periaatteiden epämääräisyydestä ja hoitojen pitkittymisestä vastoin alkuperäistä ajatusta tässä ja nyt kriisinäkökulmaisesta vuorovaikutushoidosta. Millä tavoin periaate *”jokainen tapaaminen voi olla viimeinen”* ja moniääninen rakenneperiaate ovat ristiriidassa ja millä tavoin yhtä? Minkä periaatteen tai idean kadottamalla hoidot muuttuvat loputtomiksi? Oma vastaukseni liittyy muun muassa tapaamisten päätännän huolellisuuden vaalimiseen.

Dostojevskin romaaneissa voi Bahtinin mukaan huomata erikoisen konfliktin sankareiden (so. hahmojen) ja dialogin sisäisen päättämättömyyden ja jokaisen romanin ulkoisen (komposition ja juonen) lopullisuuden välillä. Lähes kaikkien Dostojevskin romanien loppu on konventionaalisen kirjallinen ja konventionaalisen monologinen, vain Karamazovin veljesten loppu on täysin polyfoninen.

Olisiko avoimen dialogin mallissa ja dialogisissa psykoterapioissa syytä toimia hoitojen päätännän suhteen konventionaalisempien psykoterapioiden prosessien lailla ja huolehtia terapeuttihoitoisen päätäntäprosessin käynnistämisestä? Hoidon tavoitteenahan on perheen ja verkoston keskinäisten dialogien päättämätön jatkuminen ja terapeuttien irrottautuminen aikanaan näistä dialogeista. Jos jokainen tapaaminen päättyisi kunkin osallistujan omaan ääneen lausuttuun sanaan käydyn keskustelun merkityksestä itselle tai suhteille, vahvistettaisiin erillisyyden kokemusta, kuulluksi tulemisen tunnetta, rauhoitettaisiin kehoa ja lujitettaisiin kunkin omia askelia tapaamisen jälkeen. Tullessaan tutuiksi päätännän rakenteet kerryttäisivät tuntumaa myös koko hoidon päätännän luonteesta, ja tuttu tapahtuma olisi kannattelemassa myös viimeisen tapaamisen viimeisiä eron hetkiä. Niitä tärkeimpiä.

Löytyykö Bahtinin ajatuksia edelleen dialogisen perheterapian ja avoimen dialogin scenestä?

Minkälaisiksi näkisin avoimen dialogin hoitomallin ja dialogisten perheterapioiden muotoutuneen näiden edellä kuvattujen ideoiden perustalta? Onko dialogisuuden scenessä kaikuja tai huutoja Bahtinin muotoilemista Dostojevskin polyfonisesta romaanitaiteen eetoksesta, sen dialogisista ja polyfonisista ja karnevalistisista rakenneperiaatteista ja maailmankuvasta?

Käytyäni nyt Bahtinin Dostojevski-tutkielman läpi avoin dialogi -silmälasein vaikutelmani on, ettei avoimen dialogin ja dialogisen perheterapian perustaa bahtinilaisittain ole helposti löydettävissä tietämistäni tämän päivän suomalaisista psykiatrisista kriisihoidon malleista, hoitokulttuureista, organisaatiotodellisuuksista eikä johtamistavoista. Perhekeskeinen työ toteutuu kovin usein potilaan vanhempien tai puolison vieraillessa tapaamisissa antamassa ja saamassa tietoa tai tukea jaksamiseensa, ei niinkään osallisena yhteisessä dialogisessa prosessissa. Tällöin sekä dialogisten yhteisten keskustelujen, sisarusnäkökulman tai kolmen sukupolven näkökulman vaikuttavuus jäävät vaikeiksi. Psykiatriset avohoidot toteutetaan säästösyistä useissa tietämistäni organisaatioissa aikuisten ja nuorten osalta yksilökeskeisinä perheenjäsenten vieraillessa tapaamisissa (mikä sekin on erinomaisen arvokasta!) sekä yhä useammin yhden ammattilaisen toteuttamina.

Erityisesti kriisiajan tapaamisissa tunnutaan käytettävän kuitenkin suhteellisen paljon aikaa hoitosysteemin tarvitsemaan tiedonkeruuseen ja tutkimusvaiheeseen sen sijaan, että kallisarvoinen yhteinen aika käytettäisiin vuorovaikutuksen rakentamiseen ja perheen vakautumiseen, potilaiden ja perheenjäsenten sekä resurssien että sisäisten ja keskinäisten ristiriitojen tunnistamiseen ja niistä keskustelemiseen sekä niiden kanssa saman tien (kynnyksellä) työskentelemiseen. Moniääniselle dialogiselle keskustelulle ei tunnuta näissä yhteyksissä annettavan sen tarvitsemaa tilaa edetä siihen suuntaan kuin se etenee luottaen sen sisältämiin fokusoiviin, ymmärrystä synnyttäviin, kannatteleviin, sääteleviin ja vuorovaikutuksen laatua lisääviin tekijöihin, jopa voimiin. Verkostokokousten rakenne kuvautuu kovin usein rinnakkaisten monologiin täyttämänä ja siten osallistujia kuormittavana. Johtaminen on monissa organisaatioissa siirtynyt kliinisestä työstä etäämmälle eikä dialogisen hoitokulttuurin keskeinen elementti, karnevaalieetos, ole siten kovin helposti toteutettavissa.

Samankaltaisia havaintoja työntekijöiden työn yksinäistymisestä ja verkostojen kuormittavuudesta on tehtävissä myös muissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristöissä, joissa työskennellään psykososiaalisten kriisien ja ilmiöiden kanssa.

Dialogisen hoitomallin keskeinen vaikuttavuutta lisäävä tekijä, työpari- tai hoitoryhmätyö, on liian monissa organisaatioissa sivuutettu kalliiksi ajateltuna. Sen kuitenkin tiedetään myös säästävän kustannuksissa perheen turvallisuuden tunteena, hoitojen jatkuvuuden varmistamisena, reflektiivisten prosessien kannattelevuutena, työntekijöiden jaksamisena ja siten lopulta myös hoitoprosessien lyhenemisenä.

Mutta kuitenkin, samalla, kun jotain näyttää kadonneen, kaikki tarvittava on edelleen meillä tässä ja nyt! Me voimme koska tahansa kääntyä toistemme puoleen ja kysyä, kuunnella, ihmetellä ja vastata. Dialoginen ja polyfoninen eetos sopii perheterapeuttiseen ydinajatteluun hienosti, koska molemmat hahmottavat elämän, ongelmat ja ratkaisut ja ratkaisemattomuudet jaettavissa olevina. Lisätkäämme siis jakamista!

Dialogisuuden ja moniäänisyyden kehkeytymisen perusta kumpuaa myös terapeuttien sisäisen dialogin empaattisesta ajatuksesta "tuossa voisin olla minä", "tuo voisi olla lapseni" ja "tuo voisi olla äitini" jatkuen kuitenkin sisäisenä puheena "mutta ei ole". Yhtä aikaa "voisi olla, mutta ei ole". Dialogisessa, moniäänisessä ja karnevalistisessa vuorovaikutuksessa on läsnä potentiaalinen mahdollisuus ylösalaisin kääntyviin hetkiin. Valmius sellaisten kokemiseen on dialogisena terapeutina olemisen perusasenne. Se on näin ollen myös dialogisen kouluttamisen ja työnohjauksen perusta.

Dialogisuutta sen bahtinilaisessa merkityksessä ei ymmärrykseni mukaan saata siis olla ilman dostojevskiläistä sisäistä ristiriitaa, kärsimyksen tuntua ja hämmennystä eikä moniäänisyyttä ilman valmiutta ristiriitaisten ja ratkaisemattomien sisäisten äänten tunnistamiseen ja niiden kanssa elämiseen, hankalienkin. Dialogin pohjalta syntyvä yhdessä jaettu toivon kokemus kumpuaa näistä tunnoista. Karnevaalieetos olisi tämän kaiken läpäisemä ja näyttäytyisi hoito-organisaatioissa arvostavana luottamuksena, palveluhenkisyysnä, ihmisyyteen kuuluvan kärsimyksen sekä lohdutuksen ja hinnoittelemattoman hyväksynnän kaipuun vakavasti ottavana sekä kaikenlaiselle turhantärkeydelle iloisesti jalat pöydällä nauravana.

Kumpi siis julistaa väärän kuninkaan päivän, narri vai kuningas? Kumpikin, mutta toiselle heistä se lienee helpompaa, vai?

Tallinnassa 3.-5.8.2021

LÄHTEET

Bahtin, M. (1991). *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Pieksämäki: RT- paino.

Vaativan erityistason perheterapeuttien PsT Eija-Liisa Rautiaisen, VM Katarina Fagerströmin ja FM Aino Maija Rautkallion kesken käydyt polyfoniset, karnevalistiset ja loputtomat avoimet dialogit.

